

Till: Tillväxtverket
Epost: registraturen@tillvaxtverket.se
Kopia:
helena.tsiparis@tillvaxtverket.se
kristin.hedstrom@tillvaxtverket.se

Datum: 2020.12.16

Ärendenummer: 2020-2832

Remiss av Fonden för en rättvis omställning (JTF) - territoriella omställningsplaner och program

SveMin (Föreningen för gruvor, mineral- och metallproducenter i Sverige) är den nationella branschföreningen för gruvor, mineral- och metallproducenter i Sverige. Antalet medlemsföretag uppgår till ett drygt 50-tal. Medlemsverksamheterna förekommer i hela landet, varav metallgruvorna huvudsakligen är lokaliserade till norra Sverige och Bergslagen. Cement- och kalkindustrin är i huvudsak koncentrerad till södra Sverige, främst Gotland.

Svemins huvudsakliga synpunkter

- SveMin stödjer Tillväxtverkets förslag om att inkludera omställning av stålvärdekedjan i Norrbottens län samt cement- och kalkproduktion på Gotland i insatser inom ramen för fonden för en rättvis omställning (JTF).
- SveMin anser att förslaget är för begränsat och att utökning till fler regioner och verksamheter bör analyseras i samråd med Sveriges geologiska undersökning och i nära dialog med SveMin och metall- och återvinningsindustrierna, exempelvis för att möjliggöra och beakta synergier och värdeskapande över regiongränsen mellan Västerbotten och Norrbottens län. En styrgrupp där industrin finns representerad bör inrättas.
- SveMin ställer sig mycket frågsamma till att Tillväxtverket valt att exkludera Västerbotten och därigenom en bytande del av värdekedjan för koppar, då denna värdekedja är särskilt viktig för att möjliggöra fortsatt elektrifiering av industri och samhälle.
- SveMin vill upplysa om att förslaget inte i nämnvärd grad beaktar EU-kommissionens handlingsplan för kritiska råvaror som belyser möjligheten att genom utvecklingen av territoriella planer för rättvis omställning ge medlemsstaterna en tidig möjlighet att bedöma den potential som råvaror av avgörande betydelse har som en av de alternativa affärsmodellerna och källorna till regional sysselsättning.
- SveMin vill påpeka att resursoptimering och cirkulära lösningar behöver få ett större fokus, exempelvis utvinning av fler metaller vid utvinning från mineralförekomst, från sidoströmmar från mineralindustrin eller vid återvinning. Förslaget bör inte begränsas enbart till stålvärdekedjan.
- Kompetensförsörjning och ökad konkurrens med större industrietableringar kommer att kräva större insatser och stöd. Samordning mellan stat, akademi och industri för att möjliggöra en sådan satsning kommer att krävas.
- SveMin önskar att Tillväxtverket för dialog med regeringen och begär utökad tid för att komplettera nuvarande underlag för att säkerställa en rättvis omställning av det industriella

ekosystemet runt stål-, metall-, och mineralindustrin och möjliggöra dialog med industrin för hur syftet bäst kan uppnås.

Inledning

SveMin stödjer Tillväxtverkets förslag om att inkludera omställning av stålvärdekedjan i Norrbottens län samt cement- och kalkproduktion på Gotland i insatser inom ramen för fonden för en rättvis omställning (JTF). SveMin anser dock att förslaget är alltför begränsat för att svara upp mot klimatutmaningen och vad som möjliggörs med regeringens beslut om ändring av uppdraget att förbereda för ett nationellt program inom fonden för en rättvis omställning 2021-2027 med anledning av den utökade budgeten (N2020/02523; N2020/02299; N2020/01907). Detta är särskilt tydligt i beslutet att exkludera Västerbotten.

Uppdraget att förbereda för nationellt program inom fonden för en rättvis omställning

Med anledning av utökad budget för fonden för en rättvis omställning (JTF) fick Tillväxtverket den 22 oktober 2020 en ändring av uppdrag att förbereda ett nationellt program för fonden. I uppdraget framgår att det finns anledning att utvidga JTF i Sverige till att omfatta ytterligare geografiska områden och branscher utöver stålindustrin i Övre Norrland. Regeringen ansåg även att JTF bör utökas till att omfatta åtgärder för klimatomställning av stål- mineral- och metallindustrin samt raffinaderibranschen inklusive bioraffinaderi och huvudsakligen riktas mot anläggningar som har stora utsläpp så att substantiella minskningar av växthusgaser är möjliga. Vidare anges att åtgärder som finansieras med medel från JTF ska vara kopplade till värdekedjan för nämnda industrier samt avse verksamheter enligt bilaga 2 till förordningen om handel med utsläppsrätter med anläggningar i berörda regioner.

Det förslag som nu remitteras begränsas till enbart två regioner (Norrbottnen och Gotland) samt i huvudsak till att innefatta stål- och cementindustrin. Det framgår att dessa två värdekedjor anses vara de mest utsläppsintensiva industrierna, medan det inte framgår lika tydligt hur avgränsningen beaktat bibehållen konkurrenskraft för att upprätthålla ekonomiska resultat och sysselsättning. Förslaget omhändertar inte heller utmaningen med att säkerställa behovet av hållbart producerade metaller som kommer att krävas för omställning till fossilfri energi och klimatneutralitet. Det gäller såväl insatsvaror till stålindustrin såsom kalkråvara och legeringsmetaller som de metaller som krävs för elektrifiering av samhället (exempelvis koppar) och andra så kallade kritiska råvaror.

Råvaror av avgörande betydelse (kritiska råvaror) som en del av territoriella planer för rättvis omställning

De råvaror som är ekonomiskt viktigast och som har hög försörjningsrisk benämns *råvaror av avgörande betydelse* eller *kritiska råvaror*. Kritiska råvaror är väsentliga för att ett stort antal olika industriella ekosystem ska kunna fungera och inte rubbas. I den nya industristrategin för EU¹ varnas för att EU:s omställning till klimatneutralitet kan leda till att dagens beroende av fossila bränslen ersätts av ett beroende av råvaror som till stor del hämtas från länder utanför EU i en allt hårdare konkurrens. Kommissionen ser över förteckningen över råvaror av avgörande betydelse för EU vart tredje år och en ny uppdaterad lista kommunicerades den 3 september 2020 tillsammans med en åtgärdsplan för kritiska råvaror². I åtgärdsplanen framgår bland annat att

¹ Meddelande COM(2020) 102 final

² Meddelande COM(2020) 474 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0474>

många resurser för råvaror till batterier ligger i regioner där man är kraftigt beroende av kol eller koldioxidintensiva industrier, och där batterifabriker planeras. Kommissionen påtalar även att mycket gruvavfall dessutom är rikt på kritiska råvaror, och man kan återkomma dit för att skapa ny ekonomisk verksamhet i befintliga eller före detta kolgruvområden och samtidigt förbättra miljön. I detta sammanhang pekar kommissionen på att Mekanismen för en rättvis omställning kommer att bidra till att mildra de socioekonomiska konsekvenserna av omställningen till klimatneutralitet i kol- och koldioxidintensiva regioner. Den kan underlätta den ekonomiska diversifieringen av regioner, inkluderat genom investeringar i cirkulär ekonomi. Fönstret för hållbar infrastruktur enligt InvestEU skulle också kunna stödja den regionala utvecklingen av råvaror av avgörande betydelse.

I Kommissionens meddelande framgår även att genom utvecklingen av territoriella planer för rättvis omställning får medlemsstaterna en tidig möjlighet att bedöma den potential som råvaror av avgörande betydelse har som en av de alternativa affärsmodellerna och källorna till regional sysselsättning.

En samlad politik för klimatet – en klimatpolitisk handlingsplan (Prop. 2019/20:65)

I regeringens proposition *En samlad politik för klimatet* framgår att Sverige är en mycket viktig aktör inom EU för att säkra tillgång till hållbart producerade råvaror till EU:s industrier. Det framgår också att erfarenheter från senare år visar att teknikskiften inom industrin och energisektorn kan innebära snabba förändringar av efterfrågan på olika metaller, vilket exempelvis har påvisats gällande efterfrågan på batterimetaller till större batterietableringar för att tillgodose behovet för omställning till e-mobilitet och energilagring. Propositionen pekar på att hållbar råvaruförsörjning är en viktig del i att säkerställa hållbara värdekedjor för Sveriges industri, varuproduktion och energiomställning. Detta förutsätter att mineralförsörjningen är energieffektiv och kan ställas om till att bli klimatneutral. Sveriges gruv- och mineralnäring är en av de sektorer som tagit fram en gemensam färdplan för konkurrenskraftig och fossilfri gruv- och mineralnäring som en del av Fossilfritt Sverige³. En viktig del är även att säkerställa att de råvaror som tillförs i så hög grad som möjligt återförs i cirkulära värdekedjor. Innovationskritiska metaller och mineral är identifierad som en prioriterad ström i omställning till en cirkulär ekonomi inom ramen för regeringens strategi för cirkulär ekonomi⁴. Gruvavfall från tidigare gruvbrytning har identifierats som potentiella källor för innovationskritiska metaller och mineral i Sverige, exempelvis sällsynta jordartsmetaller. Elektrifieringen av samhället innebär en ökad användning av batterier inte minst i transportsektorn. Att säkerställa att elavfall och batterier kan återvinnas i allt högre grad och med allt mer minskad miljö- och klimatpåverkan kommer att kräva forskning, innovation och demonstratorer. Inte minst gäller detta om fler metaller från gruvavfall och elektronikskrot ska kunna omhändertas.

Samråd, styrning och genomförande

Tidsrymden för remissen har varit kort och möjlighet att omforma utkast efter inkomna synpunkter inför slutredovisning till regeringen den 31 december är begränsad. Med anledning av uppdragets omfattning borde Sveriges geologiska undersökning (SGU) redan i ett tidigt skede ha ingått i den myndighetsgrupp som Tillväxtverket tillsatt för beredning av ställningstaganden i processen. SveMin noterar att Tillväxtverket inlett kontakter med myndigheten. SGU har ansvar för landets geologiska beskaftenhet och mineralhantering. Myndigheten besitter stor kunskap om metallråvaror av vikt för klimatomställning. Sveriges geologiska undersökning ska även verka för

³ <https://www.sveamin.se/fardplan-for-en-konkurrenskraftig-och-fossilfri-gruv-och-mineralnaring/>

⁴ Cirkulär ekonomi - strategi för omställningen i Sverige.

https://www.regeringen.se/4a3baa/contentassets/619d1bb3588446deb6dac198f2fe4120/200814_c_e_webb.pdf

att skapa goda förutsättningar för ett hållbart nyttjande av landets mineralresurser och för att främja hållbar tillväxt och företagande inom sektorn.

SveMin är den nationella branschföreningen för gruvor, mineral- och metallproducenter i Sverige. SveMin ser gärna att Tillväxtverket för en närmare dialog med SveMin och industriella parter, både för att få en bättre förståelse för omställningsbehov, förankring och partnerskap inför både framtagande av programmet som dess genomförande. SveMin noterar att Jernkontoret i egenskap av branschorganisation för stålindustrierna har kontaktats och fått möjlighet att lämna synpunkter inför utformningen av utkast till Operativt program. SveMin har inte beretts samma möjlighet.

Programmet saknar fullständig information om vem som styr, vem som genomför och vem som ansvarar för uppföljning. I avsnittet om partnerskap saknas rollfördelning och ansvar. Industrins del i det som beskrivs som partnerskap bör klargöras. För att satsningen ska få önskad effekt förutsätter det ett nära samarbete mellan region, universitet och utbildningscentra och företag lokalt och regionalt.

SveMin anser att såväl kortsiktiga- som långsiktiga insatser är nödvändiga för att reducera beroendet av fossila bränslen i produktionsprocesser. Även detta kräver nära samarbete mellan region, universitet och företag lokalt och regionalt. Då produktionsprocesserna är olika mellan olika industrier inom gruv- och metallindustrin krävs också skräddarsydda lösningar. Genom att exkludera Västerbotten från möjligheten till att delta i detta program innebär det värdekedjan för koppar och zink liksom en starkt positiv utveckling inom batteriteknik helt utelämnas i industrins omställning. Detta innebär indirekt att befintlig kompetens inom industrin inte nyttjas optimalt samt att etablerade samarbeten mellan regioner och industriföretag begränsas.

SveMin ställer sig frågande till om att vissa storföretag omnämns i omställningsplan för Norrbotten och ställer sig frågande om det är enbart dessa företag som är aktuella för stöd. Fler företag borde kunna vara aktuella och nödvändiga för klimatomställningen, t.ex. Kaunis Iron, ABB, Epiroc, Sandvik, Nordkalk m.fl.

Det svenska gruvklustret som nav för klimatomställningen

Samhället står för en stor klimatutmaning där metaller kommer att ersätta fossila energilösningar i allt högre grad. För att inte skapa nya problem behöver de metaller som vi utviner till dessa klimat- och energilösningar utvinnas klimatneutralt och med begränsad miljöpåverkan. Maskinparken som används inom gruvnäringen måste därmed i allt högre grad elektrifieras och gruvnäringen måste säkerställas fossilfri energiförsörjning och vid behov CCS-lagring. Sverige har en lång och framgångsrik historia som gruvnation och gruvnäringen bidrar, och har i stor utsträckning bidragit, till att bygga Sveriges välstånd genom sysselsättning, teknikutveckling, skatteintäkter, exportintäkter och genom att förse annan industri med metallråvara.

Sverige står idag för ca 90 procent av EUs järnmalmsproduktion och cirka 11 procent av EUs kopparproduktion. Sverige står även för en större andel av EUs zinkproduktion (37 %), blyproduktion (39 %), silver (20%) och guld (23 %). Sverige har även stor potential att utvinna flera av de metaller som EU identifierat som kritiska, exempelvis sällsynta jordartsmetaller och naturlig grafit. Kalkindustrin bidrar med cement, kalkråvara till stålindustrin och för exempelvis kalkningsmedel för att höja pH-värdet i såväl åkermark som sjöar.

Under mycket lång tid har ett gruvkluster, eller industriellt ekosystem runt gruvnäringen, växt fram med nära samarbete mellan gruvor, maskin- och teknikutvecklare och akademi. Detta har bidragit till en gruvnäring i absolut framkant gällande teknik- och miljöinnovationer och som har bidragit till svensk gruvnäringens konkurrenskraft. Nätverken följer inte länsgränser och inom exempelvis Västerbotten- och Norrbotten finns utvecklade värdekedjor- och kompetensutbyten som är starkt integrerade.

Med nya metallkrävande etableringar såsom Northvolt växer nya samarbeten över länsgränserna fram. Planerad produktion av naturlig grafit med vidareförädling av produkten till anodmaterial till batterier och till grafen är bara ett exempel. Europa är även en av världens toppmarknader för grafit och EU förbrukar 20 % av världens naturliga grafitproduktion. I nuläget tvingas man dock importera 95 % av behoven, främst från Kina. Smältverk såsom exempelvis Rönnskär vidareförädlar både mineralråvara och återvinner elektronikskrot.

Kompetensförsörjning

Jernkontoret, SveMin och Industriarbetsgivarna har gemensamt tagit fram en kompetensfärdplan för gruv- och stålregionen Sverige⁵. Kompetensförsörjning är en av de viktigaste frågorna för branschen. Tillgången på arbetskraft med rätt kompetens måste förbättras. En väl fungerande kompetensförsörjning är central för att höja produktiviteten och stärka företagets konkurrenskraft. Syftet med kompetensfärdplanen för gruv- och stålregionen Sverige är att presentera en gemensam bild av de kompetensförsörjningsutmaningar som gruv- och stålindustrin står inför. Färdplanen lyfter också fram vad branschen, politiken och utbildningsväsendet behöver göra för att förbättra kompetensförsörjningen för gruv- och stålindustrin. Med nya industrietableringar såsom exempelvis batterifabrik med kringindustrier kommer nya utmaningar och utökad konkurrens om utbildad personal, men också troligtvis ökad mobilitet av kompetens mellan industrierna.

Svemins ställningstagande

SveMin stödjer Tillväxtverkets förslag om att inkludera omställning av stålvärdekedjan i Norrbottens län samt cement- och kalkproduktion på Gotland i insatser inom ramen för fonden för en rättvis omställning (JTF). Sammantaget noterar dock SveMin att det förslag som presenteras är mycket begränsat. och inger även begränsad förståelse för vilka parter inom det svensk gruvklustret som kan komma att ingå inom ramen för stöd från fonden. För att säkerställa att företag inom samma sektor inte förfördelas och snedställer konkurrensvillkor behöver det tydligare framgå hur detta beaktas i de territoriella planerna. SveMin har också noterat att en stor del av de utvecklingsområden som i planen utpekats för cement är också tillämpliga vid kalkproduktion. Vi önskar därmed att detta i större utsträckning skulle noteras i omställningsplanen.

SveMin föreslår att en utökning till fler regioner bör analyseras av Tillväxtverket och att en sådan analys utförs i samråd med Sveriges geologiska undersökning och i nära dialog med SveMin och metall- och återvinningsindustrierna, exempelvis för att möjliggöra och beakta synergier och värdeskapande över regiongränsen mellan Västerbotten och Norrbottens län. En styrgrupp där industrin finns representerad bör inrättas.

SveMin vill upplysa om att förslaget inte i nämnvärd grad beaktar EU-kommissionens handlingsplan för kritiska råvaror som belyser möjligheten att genom utvecklingen av territoriella planer för rättvis omställning ge medlemsstaterna en tidig möjlighet att bedöma den potential som råvaror av avgörande betydelse har som en av de alternativa affärsmodellerna och källorna till regional sysselsättning. Enbart kritiska råvaror som ingår i stålvärdekedjan inom ramen för ReMAP ingår i planen. Dock finns stor potential att utveckla fler värdekedjor och insatser bör kunna inkluderas inom ramen för diversifiering av gruv- och metallnäringen. I sammanhanget kan resursoptimering genom utvinning av fler metaller från olika mineralförekomster och från elektronikskrot beaktas. Förslaget bör inte begränsas enbart till stålvärdekedjan.

Kompetensförsörjning och ökad konkurrens med större industrietableringar kommer att kräva större insatser och stöd. Samordning mellan stat, akademi och industri för att möjliggöra en sådan satsning kommer att krävas.

⁵ <https://www.jernkontoret.se/kompetensfardplan/>

SveMin önskar att Tillväxtverket för dialog med regeringen och begär utökad tid för att komplettera nuvarande underlag för att säkerställa en rättvis omställning av det industriella ekosystemet runt stål-, metall-, och mineralindustrin.

Stockholm, datum som ovan.

Maria Sunér Fleming
VD SveMin

Katarina P. Nilsson
Handläggare Forskning- och innovation, SveMin